

Arendași și țărani, mahalații și mahalagioaice, negustori de băcănie, chereștegi (cu consoartele lor), băieți de prăvălie, frizeri, calfe, vardiști, impiegati de subprefectură, moașe, popi, școlari, profesori, ziariști, magazineri, doctori de plasă, avocați, locotenenți, actori și actrițe, cerșetori, primari, alegători, deputați, preșidenți în diferite comitete și comiții, domnișoare, senatori, soți întreținuți, cucoane întreprinzătoare, chiriași, proprietari, pensionari, polițai, membri ai gărzii civice, telegrafisti, pompieri, binagii, prefecti, samsari, birjari, poeți, circiumari; lume colorată, de bilci, bilciul lumii perindându-se pe sub

Așadar, cine este Mitică?

Despre înfățișarea fizică, autorul ne spune că nu e „nici tânăr, nici bătrîn”, „nici frumos, nici urît”, și că „e un băiat potrivit la toate”. Ce să desprindem de aici? Că Mitică reprezintă comunul fizionomic. Care va să zică, pe fața lui nu și-a pus amprenta vreo țară morală, dar nici nu vom întîlni vreo linie nobilă, expresie a unei firi alese. „Potrivit la toate”, va să însemne că aptitudinile sale sînt multiple, dar limitate. Ceea ce îl distinge, totuși, din masa anonimă, ne spune autorul, este „spiritul lui original și inventiv”. Vom vedea, mai departe, în ce măsură vădește Mitică originalitate și

CARAGIALE

lentilele ochelarilor, care măresc și deformează comic și enorm, ale lui Nenea Iancu. „Lume, lume, e ceva de speriat, pe onoarea mea!”

Despre Caragiale s-a spus, ca și despre Balzac, că a făcut concurență stării civile. Aserțiunea poate fi probată cu înțreaga sa operă. Aici ne rezervăm un rol mult mai modest. Vom încerca, ajutați de autor, firește, să-l desprindem din mulțime pe Mitică, arătîndu-l în ce are el caracteristic, nu numai din cunoștința înțîmplătoare pe care am făcut-o la berărie, dar și din transformările pe care i le-a adus viața și lumea în care evoluează.

Depart de noi gîndul că Mitică este un personaj cameleonic, cum la fel de departe este și acela că ar fi un caracter integru. Autorul său l-a întîlnit, deseori, în cursul vieții, și l-a surprins în diverse ipostaze, arătîndu-ni-l așa cum este, adică, „nici prea-prea, nici foarte-foarte”. Care va să zică, va trebui să apelăm la descripție, asemeni, să zicem, unui entomolog ce ar descrie metamorfoza fluturului de mătase, fără a pretinde — ca și entomologul, dealtfel — că vom ajunge la principiul universal, descriind, el, susnumita metamorfoză, noi, caest fenomen atît de particular care este Mitică, dar fără să desperăm că nu vom atinge o anumită treaptă a generalului. Pentru aceasta, avem girul creatorului. La ce bun să-l fi creat pe Mitică, dacă acesta nu exista, la ce bun să ne ocupăm, astăzi, de el, dacă el n-ar mai exista? Ne-am asemuit entomologului, nu paleontologului. Ultimul se ocupă de fosile!

inventivitate. Deocamdată, să reținem că „pentru fiecare ocaziune a vieții găsește un cuvînt de spirit la moment” și pentru acesta „este foarte căutat și plăcut în societate”.

Autorul îi notează personajului său

**CONSTANTIN
RADU-MARIA**

*Note
portretul
al lui*

cîteva glume, pentru a-i sublinia verva și umorul. Uneori, gratuite:

„Cîte ceasuri sunt, Mitică?”

Cîte au fost ieri pe vremea asta?”

Alteori, însă, cu o doză de răutate. Așa, dacă ți-ai cumpărat o blană: „— Bravos! blană ai; acumă junghi ți mai trebuie.” Sînt glume care îi caracterizează spiritul lipsit de profunzime, dar asociativ, desigur, într-o oarecare măsură asociativ, căci nu va depăși niciodată su-

prafața concretului. Sînt glumele unui ins superficial, cu priză de moment, legate de moment, de o situație oarecare, comună :

„Ai parale, Mitică ?

Nu umblu cu metal ; mi-e frică de trăznet“.

De obicei, nu prea are bani. Leafa lui de mic funcționar nu-i ajunge de la o lună la alta. Leafa este un regulator sufletesc, căci Mitică pendulează între optimismul cel mai robust și pesimismul cel mai sumbru, în funcție de ziua lefii. În prima săptămînă după luarea lefii, Mitică are principii conservatoare, întemeiate pe „necesitatea guvernului aflat

— 130

la putere“. După cheltuirea ultimilor sfanți, principiile sînt părăsite, ca „uzate“ și „false“, și înlocuite cu altele, în care pornirile anarhice se amestecă cu un sumbru scepticism (v. *Lache și Mache*).

Mitică e lipsit, după cum vedem, de

pentru moral MITICĂ

principii ordonatoare ale ființei sale morale, dar asta nu înseamnă că nu are atitudini. Pare paradoxal, dar e în natura personajului a fi astfel, și nu trebuie să ne sperie aceasta. Simțul comun observat pînă la capăt este paradoxal, iar Mitică e reprezentantul simțului comun. Vom porni la caracterizarea personajului nostru de la ceea ce el ne furnizează, de la atitudinile lui, care sînt, întotdeauna, „vizavi de...“, deci, nu în atingere cu ceva,

„pentru ca să zic“. Dealtfel, această natură paradoxală a lui Mitică, pare-se, e justificată, cînd el — desigur, prin gura și mîna autorului, pe care, deseori, îl surprindem identificîndu-se, în mod ironic, cu personajul său — emite teza conformistă : „Nu trebuie, domnul meu, să aibă omul judecăți extreme, fiindcă lumea trăiește din pornire, nu prin judecată“. Deci, nu s-ar putea spune că Mitică nu are o concepție de viață, bazată, înțelepțește, pe observație, și ridicată, fără efort mental, la cea mai largă generalizare. Fără efort mental, căci Mitică nutrește convingerea că trăiește într-o societate de inși asemănători, cu vicii vechi, greu de înlăturat. Desigur, această convingere nu îl împiedică să joace pe intransigentul, pe scrupulosul, pe conștiinciosul, condamnînd vehement moravuri pe care, dealtfel, le practică în mod predilect.

Fiind un om care trăiește în locuri de tranzit (stradă, berărie, cafenea), și lipsit, în genere, de bani, Mitică vehiculează o monedă mult mai puternică, fără miros și fără sunet. Cu ce se ocupă Mitică ? Cu traficul de influență. El e o verigă în „lanțul slăbiciunilor“ omenești. Ceea ce îl face să exclame : „Am și eu o slăbiciune, și eu sînt om!“ Și, „ce mare hățir“ cere ? Unui profesor, să treacă clasa pe un elev, protejatul unei întregi societăți de cucoane. „Știu că pot conta pe amicitia ta.“ Și cine „l-ar trata cu refuz“ pe Mitică, care cunoaște atîta lume, care îi este atîta de îndatorată ? „A ! irezistibilă grație, cum știi de frumos să poruncești ! Și ce bine s-a nimerit. Ionescu are și el o slăbiciune, și el e om, ține la mine și nu e în stare să mă refuze“.

Iată-l, coborînd din birjă pe o căldură moleșitoare și „explicînd“, confuz, unui fecior, să transmită stăpînului că „afacerea“ nu a reușit :

„...deoarece nu plecase încă. mătușa persoanei care s-a dus pentru ca să dea arvună tutorelui minorilor, și el nu aflase încă, deoarece nu-i spusese nepotul cucoanei, cu care era afacerea ca și terminată, dacă mai avea răbdare pînă luni seara, cînd trebuie neapărat să se întoarcă avocatul, fiindcă s-a dus cu o hotărnicie ; dar acum, cu regret, este imposibil din mai multe puncte de vedere, care le știe dumnealui... Așa să-i spui.“ A fost remarcat absurdul de limbaj al personajului, noi însă, chiar dacă nu înțelegem nimic din ceea ce relatează, constatăm că Mitică vizitase, pentru „afacere“, o mulțime de persoane. Un adevărat tur de forță !

Mitică cunoaște atita lume, atita lume il cunoaște, din diverse straturi și cercuri sociale, încât la berărie — locul său predilect — îi e rușine să nu afecteze că ar fi bun prieten cu oficialitățile, în-deosebi cu ministeriabilii, despre care vorbește cu multă familiaritate, insinuând că ar fi consultat la formarea noului guvern.

— De unde vii ? întreb eu.

— De la Take...

Cititorul nu știe, firește, de la care Take vine amicul meu X... Eu însă știu. Amicul meu X..., care este în termeni familiari cu toată lumea, firește că nu va zice, ca mine și ca dumneata, când am veni de la acel Take, că vine de la d. Take Ionescu, ci zice pur și simplu

— De la Take.

— Ei ?...

— Nu vrea să intre în combinație... Hotărît !... Cît n-am stat de capul lui !... Nu vrea și pace !...

— !

— ...cînd intram la el, ieșea șeful...

Noi, eu și dumneata, zicem d. Petre Carp, sau d. Carp, cînd ne e mai degrabă; amicul meu X... zice și mai simplu: șeful.

— Ei ?

— Șeful era bine dispus... zice : «Mergi la Take?» zic : «Da !» zice : «Mai caută de-l convinge și tu, că pe mine m-a oboșit !» și a plecat rîzînd. Nu-l știi pe șeful ?... (Amicul X...).

Hotărît, Mitică e de un comic enorm, și, fără să afectăm (ironie) naiva admirație a autorului său, vom conchide că suferă de mitomanie. Tendința de a denatura adevărul nu îi este totuși proprie, într-o lume în care se mînte cu dezinvoltură — însă Mitică minte din dorința de a avea un ascendent moral și intelectual față de ceilalți. Pentru aceasta, el cată să apară ca fiind bine informat. Informațiile politice sînt cele care absorb interesul celor mai mulți oameni, fie ei de orice meserie, din oricare stare socială. Iată specialitatea lui Mitică ! Să nu ne mire, așadar, că el îmbrățișează cariera de ziarist. Aici se vedește puterea lui de invenție și originalitatea.

„Tăria noastră nu stătea atît în articole de fond sau în polemice, cît în informațiuni de senzație țesute cu observațiuni veninoase. Turbasem și pe public și pe politicieni, și mai ales pe confrăți, cu descoperirile celor mai intime secrete ale culiselor politice, sociale și chiar familiale”. (Reportaj).

Se cunoaște sorgintea știrilor. Autorul ne-a demascat minciuna personajului său, care, atît de inventiv și de original, își fabrica știrile politice in... Cîșmigiu ; dar, într-o lume care se vrea mințită (iubi-toare de senzațional), ziarul „n-ar plăti o para chioară cu toate articolele și foiletoanele noastre... Hai să dejunăm !”

Să ne înlocuim și noi la locul predilect al lui Mitică — berăria —, unde îl vom întâlni nu numai ca ziarist, dar și ca simplu cetățean, preocupat de interesele generale ale țării.

— Ei ! ce zici ?

— Ce să zic ? răspund eu. Bine.

— Cum bine ? Asta e bine ?

— De ! zic ; știu și eu ?

— Cum, știu și eu ? Dacă dumneata, cetățean care te pretinzi...”

Împreună cu autorul, nu prea înțelegem ce vrea Mitică, dacă este pentru sau contra guvernului. În orice caz, dorește să iasă la o manifestație, dar cu oameni inteligenți. „Ia să fi mers dumneata cu mine și cu dumnealor toți (arată pe cei de la celalalte mese dimprejur)...” Pînă la urmă, aflăm că ar vrea o slujbă, dar o spune în felul său derutant, afectînd că sentimentele sale civice sînt străine de vreun interes pecuniar :

„Noi stăm ca blegii în cafenele, și-n berării, și-n cluburi, și lăsăm pe toți apelpisiții, care ard să puie iar mina pe slujbușoare, ca să-și facă de cap și să răstoarne sub felurite pretexte...” (Atmosferă încercată).

Aici se oprește și protestul lui Mitică, la o simplă vorbărie vehementă și inofensivă ; atitudinea protestatară își schimbă mobilul, după interesul de moment, și astfel, lipsită de direcție, sfirșește într-o reacție colerică la propria sa incapacitate de a acționa.

Mitică e „nevricos” — cum ar spune autorul — să citim „nervos.” De aci o neliniște, o stare de agitație ; tot și toate îl ating, nu pînă la suferință, desigur, deoarece personajul nostru e străin de non-acțiunea acceptată, de altfel, este străin de orice trăire metafizică, pe seama căreia, uneori, glumește cu ironia simțului comun : „viața este un vis, moartea o deșteptare”.

Lucrurile, evenimentele îl ating pînă la a-i crea acea stare de continuă iritare, dar — atenție ! —, incapabil de acțiune reală, Mitică îi transmite interlocutorului sarcina de a întreprinde : „Ce să te iert !... Dv. oamenii inteligenți, sin-teți de vină, fiindcă stați indiferenți”.

Personal, el nu ia nici o inițiativă. O lasă în seama altora, preferînd a se păstra într-o atitudine de rezervă critică. Mitică transmite statului cele mai intime griji și îndatoriri. Așa, în problema alăptării : „[...] Auzi ! doică fără lapte !... Auzi ! doică să... Bravo ! Și statul, indiferent...” (Inițiativă).

De obicei, Mitică ocupă slujbe mărunte : de conțopist, de impiegat la vreo registratură ; de cele mai multe ori, el candidează la astfel de slujbe. Are scrisul caligrafic, ceea ce indică lipsă de personalitate. „Catindat”, deci fără slujbă, Mitică nu își pierde jovialitatea, plăce-

rea de a cheui, dar manifestă o teamă copilărească față de întreținătorul său, unchiul Iancu, bogasierul, care, dacă ar afla cum își cheltuiește banii prin București, ar fi în stare „să-l omoare cariera de la percepție”, la care aspiră de doi ani ! (*D-ale carnavalului*).

Uneori, victimă a bugetului, e suprimat din slujbă și acceptă dominația mamei. Tarsița Popescu, știm, e o femeie voluntară și îi cam miroase gura, fapt care n-o împiedică să-i șoptească avocatului la ureche „motivele” divorțului fiului său, redus la a asista, la pregătirea propriului său proces, ca o simplă fantoșă. (*Articolul 214*). Situația de întreținut nu pare a-l afecta, câtă vreme i se asigură banii pentru aperitiv și de două-trei rinduri de vermut sau bere — face el cinste. Alteori demisionează el însuși, pretinde că din demnitate ; pentru că nu a acceptat să îndure toanele unui șef „lipsit de educație”. Pentru moment, îl aflăm consumind din „micile economii” ale nevestei, care, la orele 11 din noapte, trebuie să meargă „negreșit la o mătușică a ei”. Educat, Mitică știe să păstreze aparențele unei vieți pline de demnitate (*Mici economii*). Îl mai întâlnim și ca tânăr locotenent, frecventând dame „de familie” și provocând drame sentimentale. „A ! Lefterescu ! Mitică al dumitale... — Ba, al dumitale, obraznic ! — Ba al tău, mojico !” (*Five o'clock*). A fost crescut, dealtfel, în cultul armatei, în ce are aceeaștrălucitor : uniforma și parada. De mic, el a purtat uniforma de „roșior”.

Întimplarea face să îmbrățișeze și meseria de negustor, dar Mitică este profund nefericit :

„— Eu, nene Iancule, n-am avut noroc să dispun de părinți care să-nțeleagă de ce fel de copil dispuneau, pe onoarea mea ! Păcat că nu m-au dat să-nvăț filozofia ! Eu ieșeam filozof, să nu crezi că spun mofturi ! filozof : asta era năcafa mea, nu negustor !” (*Tall*). Pentru compensație, s-a căsătorit cu o „intelectuală”, care organizează serate „științifice”.

Dacă are norocul să „între la parte” pe vreo sfoară de moșie cu vreun unchi, el va face „agricultură de fîn și fructe”. Îndatoritor și pretins cunoscător al lumii din Capitală, duce o petiție, semnată de mai mulți agricultori, prin care cer să se oprească votarea impozitului pe grad. Constată că sosește cam târziu... Legea se votase. „Ce-ș copil ? !” Transferat în lumea rurală, i se schimbă doar apetitul. Nu îi mai plac berea și crenvurștul ; doarește must și pastramă. Altfel, tot afabil,

cum îl cunoaștem și... de prieteni încă s-ar fi despărțit ieri, nu de opt ani (*Cam târziu...*)

Dimensiunea timpului pare să-i lipsească. Se știe că e o caracteristică a celor lipsiți de profunzime sufletească. Chefliu, locvace, ușuratic și agitat, Mitică evoluează într-un spațiu foarte strîmt, spațiul în care el își găsește mijloacele de existență și în care își realizează vocația de colporteur de vesti, și de mistificator. Acest spațiu e centrul orașului în care Mitică își trăiește continuul său prezent. De sărbători, își mai aduce aminte, cu o undă de melancolie, de părinți, uitați departe... la Otopeni (14 km. de Capitală !) (*La Paști*).

Mitică pare să nu aibă viață de familie, e mult prea prins în lumea sa mistificată, deformată, falsificată de presa de scandal. Iată-l, urmat de un coleg și prieten, care, proaspăt logodit, mai păstrează, încă, interes pentru deliciae vieții matrimoniale.

— „Lasă, monșer, ai mai repede, că e târziu, să nu ne aștepte damele !”

Dar eroul nostru e atras în niște altercații cu privire la o decizie a Curții de casăție. Părerile sînt împărțite, spiritele, aprinse :

— „Opt și jumătate, Lache ; ne-așteaptă damele, ne-am făcut de rușine ; să vezi ce supărate o să fie !

— Ia, lasă-mă, monșer ! dumneata nu vezi ce absurdități susțin dumnealor... Cum ?...” (*O lacună*). Sînt evenimente familiale mai grave, care îi reclamă prezența. De pildă, nașterea unui copil. Visitorul tată limpezește în acest răstimp situațiunea politică a țării într-o berărie : „Dumneata nu vezi cum se încurcă lucrurile în politică, care nu poți pentru ca să știi de azi pe mâine cum poate pentru ca să devie o complicațiune...” E vehement, pare foarte pătruns de interesele generale ale statului, teribil de afectat de neputința partidelor politice de a depăși criza și... foarte agramat. Tîrziu, la propunerea autorului său de a merge acasă, Mitică își mărturisește senin lășitatea, fuga de răspundere.

„Nu pot, monșer, pentru ca să stau cînd face... Mă plimb așa de colo pînă colo ; mai beau o bere, un macmahon, un șvarț, mai vorbesc cu un prieten, trece vremea ; și. cînd mă întorc... gata”. (*Situațiunea*).

Întreaga lui viață este absorbită de social, de grupul amicilor cu care, mai ales în timpul „repaosului duminical”, organizează cîte o libație la Iordache, pentru a se drege dimineața, lîngă Hale, cu cîte o schembea. În celelalte zile ale săptămîinii, dacă nu aleargă dintr-o par-

te intr-alta a orașului cu birja pentru vreo intervenție, exercitându-și, astfel, vocația de a fi cea mai importantă verigă dintre cercurile sociale ce constituie lumea de interese ale unui mare oraș, este cu siguranță la birou, unde scrie... anonime, nu chiar atât de nevinovate pe cât par, când citim în ele, dincolo de dorința lui imperioasă de a mistifica, și încercarea de a macula o reputație, de a lovi în interesele, în sentimentele unor dușmani. Uneori, aceștia se răzbună, și când e pus în disponibilitate de către ministru, din măruntă-i slujbă, Mitică nu e numai victima nevinovată a unui buget deficitar (1 aprilie).

Chefliul, jovialul, serviabilul Mitică știe să păstreze aparențele unui bonom, ale unui prieten de nădejde; dar, dacă deschizi scrisoarea prin care te recomandă, afli cu stupeoare că este plină de injurii la adresa ta (*Infamie*).

Mitică nu atacă fățiș, și, când nu apelează la anonime sau la scrisori de recomandare, pretinde că ar fi auzit de la un amic cam tot ce vrea să-ți spună sau să insinueze (*Amici*). Lașitatea și ticăloșia sînt două importante laturi de caracter ale lui Mitică.

Mitică este omul mărunt sufletește, dar cu aspirații; nașterea într-un mediu modest, dar cu pretenții, educația precară și falsă, și viața lui de mic funcționar, trăind dintr-o leaful mică, cît să-și peticească existența, și oricînd în primejdie de a o pierde, îl fac veninos și poltron. El ne apare ca o ilustrare vie a mic-burghezului descris de Marx în *Revoluție și contrarevoluție în Germania*: „mare în lăudăroșenie și incapabil de acțiune”, și căruia volumul mic al afacerilor comerciale i-a lăsat în caracter „pecetea lipsei de putere”. Această „lipsă de putere” pecetluiește și caracterul lui Mitică, dependent, sub masca independenței, oportunist, sub masca radicalismului, dezinformați, cu pretenția informației complete, dar mai cu seamă ipocrit, și aceasta este cea mai profundă țară a lui Mitică — căci dintre toate laturile negative ale caracterului uman, ipocrizia este tocmai fireasca formă de existență a omului lipsit de putere.

De aceea, autorul său l-a închipuit, fizic, fără figură, dar cu vestmintul descris în detaliu. Fizic, atât a văzut autorul, insinuînd că locul gol, din dreptul feței, poate fi înlocuit de felurite măști.

Astfel, Nenea Iancu l-a condamnat, pentru totdeauna, la inautenticitate morală.

Însemnări pentru spectacolului

1 „Va fi poate peste cincizeci de ani, sau peste o sută de ani, un tînăr actor cu iubire și patimă pentru arta lui, un tînăr actor care, apropiindu-se de Caragiale, va voi să știe cum a fost jucat de-a lungul timpului un erou sau o comedie. El va căuta la Academie, în ziarele timpului, o mărturie, un document, un indiciu, un semn...” Articolul lui Mihail Sebastian, din care am desprins acest pasaj (*Ultima convorbire cu „banca H”, „Rampa”, 11 septembrie 1935*), dacă a dat de gîndit cronicarilor teatrali, așa cum dorise autorul, dacă a trezit curiozitatea studioasă a unor actori și regizori, nu și-a epuizat totuși consecințele: el se arată, astăzi, la fel de incitant — ba, poate, chiar într-o mai mare măsură — pentru istoricul spectacolului românesc.

2 Cu privire la reprezentarea scenică a comediilor, s-a evocat nu o dată „gravitatea”, „seriozitatea” trăirii sentimentelor, chiar „tristețea lăuntrică” din jocul „vechii generații” de interpreți, al celor formați, în mare parte, sub directa îndrumare a lui Caragiale. Există însă cronici ale epocii care nu menționează ca dominante aceste trăsături ale interpretării (ele vor fi precizate retrospectiv, în comparație cu modul de a juca al noilor distribuții interbelice). Era, totuși, impresia făcută în public de jocul „sentimental” cerut de Caragiale de la actorii săi? Pentru a indica, astfel, un fond amărui de viață omească? Sau, pentru a favoriza, prin contrast, comicul replicilor și al comportamentului scenic? Regia lui Caragiale era preocupată de organizarea întregului (de la detalii la interferența de planuri), dorind totdeauna o perfectă orchestrare, culminînd cu „tămbălăul” final de act, cu grijă pus la punct, ca o descărcare activă și, poate, ca o destrămare a aparențelor, de la grav la ridicol. S-ar putea vorbi încă despre acele comedii re-